

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ ТА РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ

У статті розглядаються актуальні проблеми процесу гуманітаризації вищої школи України. Висвітлюється роль та місце викладача вишу в формуванні політичної культури студентської молоді.

Ключові слова: гуманітаризація, вищий навчальний заклад, соціально-гуманітарні дисципліни, політична культура, студентська молодь.

Kozma V. Gumanitarizaciya of higher school and role of teacher in the process of forming of political culture of young people. The issues of the day of process of gumanitarizacii of higher school of Ukraine are examined in the article. Lights up a role and place of teacher of institute of higher in forming of political culture of student young people.

Keywords: gumanitarizaciya, higher educational establishment, social-humanitarian disciplines, political culture, student young people.

Загально визнаною світовою тенденцією розвитку сучасної освіти є так званий процес гуманітаризації. Немає жодної країни, яка була б цілком задоволена існуючою освітньою системою, реформи в цій галузі відбуваються постійно. Актуальним це питання є і для нашої системи освіти, зокрема освіти вищої. В широкому розумінні гуманітарною вважається така освіта, яка дає знання про суспільство, людину, культуру, сприяє загальному розвитку особистості. Проаналізувавши історію вищої школи, привертає увагу той факт, що до питання гуманітаризації освіти зверталися, як правило, в тому випадку, коли з'ясовувалося, що в процесі підготовки спеціалістів різного профілю виникають та поширюються ті чи інші негативні явища.

Відсутність знань з вітчизняної та світової історії, законів природи та суспільного розвитку, незнання власних прав та свобод призводять до зниження загального

рівня освіченості та культури народу, до низької економічної та політичної грамотності, що не може не впливати на якість підготовки молодого фахівця в будь-якій галузі. Як наслідок, це призводить до економічних, політичних, екологічних та інших зловживань, до проявів радикалізму чи політичної апатії, до зниження загального морально-етичного рівня суспільства.

Утилітарний підхід до вищої освіти перетворює процес навчання у вищому навчальному закладі в такий собі засіб для досягнення цілей, де основною метою є отримання диплома. Але ж вища освіта не повинна перетворюватися на засіб. Першочерговим завданням для неї має бути всебічний розвиток тих, хто її здобуває, формування у студента бажання вчитися, самостійно аналізувати та мислити. Підкреслимо, не ретрансляція знань, а саме – формування вмінь самостійно аналізувати та мислити – ось надскладне завдання для освіти, яке набагато важче реалізувати, ніж підготувати гарного фахівця своєї справи. «Отримання диплома є лише формальним свідченням фаховості, а не конвертованою вартістю успішності, а навчальний процес є процесом здобуття знань, які народжуються в процесі вільних діалогів між студентом і викладачем. Саме такий підхід до освіти на Заході» [1, с. 327].

Сучасний світ потребує фахівців, які можуть дивитися в майбутнє, вміють вільно спілкуватися та працювати з іншими людьми. Для цього потрібні широкі знання. Основою гуманітаризації вищої освіти є викладання гуманітарних та соціально-політичних наук, засвоєння яких дозволяє студентам набувати знання про сучасний світ, суспільство, людину, про систему моральних та соціальних цінностей. Гуманітарна та соціальна підготовка передбачає досягнення конкретних цілей, а саме: вміння логічно мислити та впевнено висловлювати свою думку; здатність критично аналізувати та розв'язувати проблеми, що виникають; прищеплення етичних, моральних та соціальних понять, які дають можливість створення особистої світоглядної філософії; формування зацікавленості до процесу навчання; загальне ознайомлення зі світовим культурним надбанням тощо. Практика дає нам чудові приклади того, що фахівці, що здобули широкі знання з гуманітарних,

соціальних та природничих наук, приносять набагато більше користі, працюючи в будь-якій вузькій галузі.

У різних країнах зміст, методи та форми гуманітарної підготовки відрізняються як в цілому, так і в окремих навчальних закладах зокрема, але, незважаючи на різноманітні системи освіти, існують певні загальні тенденції.

У країнах Заходу вища освіта, як і освітня система в цілому, є одним з основних агентів освоєння політичної культури суспільства. Зміст навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу в коледжах, університетах та інших навчальних закладах складають такі навчальні дисципліни, як філософія, історія, політологія, спецкурси з проблем демократії, розвиток західної соціал-демократії, традиції та цінності американського способу життя, порівняльний аналіз політичних режимів тощо.

Кожний вищий навчальний заклад США має право самостійно визначати зміст та об'єм гуманітарної підготовки своїх студентів з урахуванням встановлених традицій, досвіду, структури професійно-викладацького складу та інших показників. Але, як правило, на факультетах технічних спеціальностей дисципліни суспільно-політичного та гуманітарного циклу займають до 30% навчального часу. Серед обов'язкових для вивчення курсів найбільш поширеними є: історія, філософія, політична наука, соціологія, психологія, історія західної цивілізації, розвиток західних інститутів та соціально-політичних ідей, історія західного мислення, сучасна цивілізація, порівняльний аналіз політичних систем і т.п. Для прикладу, в одному з провідних технічних вишів світу, Массачусетському технологічному інституті, особливу увагу приділяють гуманітарній підготовці студентів. На перших курсах навчальний план передбачає обов'язковий обсяг природничих, математичних та гуманітарних дисциплін. Метою гуманітарної підготовки є оволодіння усними та письмовими комунікативними навичками; набуття знань з історії, культури сучасних та древніх народів і цивілізацій; набуття знань і розуміння соціальних, політичних та економічних закономірностей функціонування суспільства; розвиток творчих здібностей; формування політичної культури; виховання активних та відповідальних громадян своєї країни тощо.

Сьогодні проблема соціально-гуманітарної підготовки молоді в українській вищій школі є досить актуальною і навіть гострою. Зміна керівництва освітнього відомства зазвичай тягне за собою нове бачення освітнього процесу загалом та гуманітаризації вищої освіти зокрема. Вузько-утилітарне мислення, технократизм, а інколи навіть цілковите несприйняття деяких гуманітарних дисциплін набувають подекуди системного характеру. Неодноразово порушуються питання про «обов'язковість» чи «необов'язковість» вивчення тих чи інших гуманітарних дисциплін, про викладання власної історії за такими авторами чи за іншими і т.п. Ця тенденція переноситься на керівництво вищих навчальних закладів, і якщо ректор є математиком чи фізиком, або і сам виш за спеціалізацією є технічним чи фізкультурним, то така наука, наприклад, як політологія, подекуди вважається чимось не серйозним і не вартим уваги, а соціально-гуманітарні кафедри вимушеним додатком.

Презирливе ставлення до гуманітарних знань проявляється в тому, що студенти, перш за все технічних вишів та факультетів, не прагнуть оволодіти багатством гуманітарної культури. Саме тому, на нашу думку, гуманітаризація освіти повинна стати одним з основних напрямів розвитку української вищої школи. У протилежному разі ми отримуємо «сірого спеціаліста», вихованого за принципом «хліба та видовищ».

Окремої уваги заслуговує питання формування політичної культури сучасного студентства. Важливе місце в формуванні такої культури належить саме соціально-гуманітарній освіті як складовому елементу підготовки сучасного спеціаліста. Без фундаментальної гуманітарної підготовки, знань з історії, філософії, соціології, політології, культури суспільства, економічних теорій неможливе оволодіння сучасною політичною культурою.

Наразі можемо констатувати факт відчуження молоді від політики та політичних інститутів. Це підтверджується численними соціологічними дослідженнями: на запитання «якою мірою Вас цікавить політика?» кожний четвертий (25,4%) молодий респондент відповів, що «зовсім не цікавить»; більшість опитаних (66,2%) цікавляться політикою

лише «деякою мірою» і тільки 8,4% відчувають до неї «великий інтерес» [3, с. 374]. У системі цінностей сучасних студентів домінуючу позицію займає дозвілля, вирішення буденних проблем. На становлення політичних якостей особистості великий вплив мають традиції та принципи молодіжної субкультури. Відповідно, на цій основі базується міф про негативне ставлення студентства до дисциплін соціально-гуманітарного профілю, особливо у вишах технічного напрямку. Однак, насправді, сучасне студентство не відмовляється від дуже важливих для кожної сучасної людини соціальних знань. Ідеться про відмову від тенденційно сформованого змісту, догматичних методів та авторитарного викладання.

Перш за все зазначимо, що формування політичної культури у виші не відбувається автоматично, величезну роль у цьому процесі відіграє особистість викладача, зміст матеріалу та використані ним методики. Проте професорсько-викладацький склад українських вишів, особливо викладачі соціально-гуманітарних дисциплін, майже всі роки незалежності України перебувають у досить складних умовах. На характерні риси особистості сучасного викладача впливають постійні суперечності, складність розвитку вищої школи, заполітизованість та ідеологізація освітньої системи. Особистість викладача органічно втілює в собі соціальну практику попередніх поколінь та сьогоденішню дійсність.

Власний досвід та практика показують, що професійний культурний рівень викладачів наших вишів є досить низьким, як і рівень загальної культури та інтелігентності. Звідси цілком справедливий гумор наших сатириків про наявність у нас інтелігенції, але відсутність інтелігентів. Що казати, якщо навіть у столичних національних вишах багато дисциплін викладаються іноземною мовою. Українській державі вже більше 20 років. Хіба питання, якою мовою повинно вестися викладання у вишах для української інтелігенції, є і досі дискусійним?!

Сучасна вища школа повинна позбутися некомпетентності, педагогічної і психологічної неграмотності, авторитарного стилю управління навчальним процесом, стати центром духовного, культурного та інтелектуального відродження української нації.

Сучасні студенти, перш за все, цінують у викладачі професійні якості, захоплення власним предметом, широту поглядів, майстерність і навіть артистизм. Високо цінується різноманітність знань викладача, загальний рівень культури, вміння поважати іншу точку зору, здатність прививати бажання до пізнання нового.

Студенти на лекціях прагнуть до максимального демократизму та доступності, проблемності, відкриття наукових істин, які допомагають розвитку творчого мислення. Матеріал повинен мати тісний зв'язок з життям, з сучасними проблемами, пов'язуватися з майбутньою професійною зайнятістю тощо.

Аналізуючи роботу викладачів соціально-гуманітарних дисциплін, потрібно враховувати, що до особистості викладача дисциплін цього циклу студенти висувають дещо вищі вимоги, ніж, наприклад, до викладачів вузько-технічних чи природничих дисциплін. Зокрема, їх цікавить особиста позиція викладача щодо окремих питань історії та сучасності, загальний рівень культури та політичної культури, рівень інформованості та компетентності тощо. В цих умовах, декларуючи своє прагнення впливати на становлення політичної культури студентів, викладач сам повинен проявляти якості активної та творчої людини. Заангажованість, відсутність плюралістичних підходів, коментаторський стиль у процесі викладання породжують розбіжності в сприйнятті студентами інформації. «Інформація, яка надходить від лектора, повинна задовольняти „психологічні потреби» слухачів... Якщо ці потреби не задовольняються, слухачі шукають інші джерела та створюють свою інформацію у вигляді різних чуток і домислів. Тому зміст лекції повинен обов'язково відображати рівень поінформованості аудиторії та її ціннісні орієнтації» [2, с. 238].

Все вищевикладене вказує на те, що перед системою вищої освіти, зокрема її гуманітарної складової, в сфері формування політичної культури студентства лежить ціла низка проблем, розв'язання яких потребує неабияких фізичних та інтелектуальних зусиль. На нашу думку, у вищому навчальному закладі саме викладач соціально-гуманітарних дисциплін є тією ключовою фігурою, від

особистості якого багато в чому залежить розв'язання зазначених проблем та покладена відповідальність за формування політичної культури студентської молоді, виховання свідомих громадян своєї країни, її майбутнього.

1. Андрійчук О. Україна – Європа: тести на сумісність / О. Андрійчук. – К. : Смолоскип, 2007. – 378 с.

2. Комарова О. С. Мистецтво спілкування як основа комунікативної культури / О. С. Комарова // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. – 2012. – №1. – С. 238–242.

3. Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В. Ворони, д. соц. н. М. Шульги. – К. : Інститут соціології НАН України, 2010. – 636 с.